

660. výročie prvej písomnej zmienky o Necpaloch nad Nitrou (1.5.2015)

Milé dámy, vážení páni, vzácní hostia, no predovšetkým milí Necpalania.

Stojíme na miestach, ktorými kráčala história. Jej prítomnosť tu aj dnes stále cítime. Veru, aj dnešné slávnostné zhromaždenie sa stane jej súčasťou. No kadiaľ viedli kroky dejinných udalostí?

Kedy prvýkrát vstúpila noha človeka na necpalskú pôdu, to sa už asi nikdy nedozvieme. Najstaršie dejiny obce sa strácajú v histórii susednej Prievidze. V dávnoteku bolo zvykom, že pokiaľ nebolo treba, nič sa nespísomňovalo. No žiaľ tiež bývalo zvykom, že pri prírodných alebo vojenských pohromách, ktoré našich predkov často postihovali, bývali zničené aj dôležité písomnosti. Tak sa už nedozvieme, kto a kedy na tomto mieste založil obec Necpaly nad Nitrou.

Stalo sa tak niekedy na začiatku alebo v prvej tretine 14. storočia. S určitosťou vznik Necpál súvisí s existenciou prievidzského hradu. Možno priamo vlastník hradu – Matúš Čák Trenčiansky dal pokyn na vznik obce, tak, ako to bolo aj v prípade Malej a Veľkej Lehôtky. Alebo krátko po zániku hradu, okolo roku 1330, keď sa rozpadlo hradné panstvo, na ľudoprázdnu zem priviedol kolonizátor skupinu ľudí, ktorá sa tu usadila, vyklčovala stromy, postavila si z nich domy a začala obrábať pôdu. Kolonizátor za zásluhu na založení obce získal titul šoltýsa alebo dedičného richtára. To znamenalo dedenie richtárskeho postu vždy na mužského člena rodu. No ako sme už povedali, kto tým kolonizátorom bol a kedy sa tu so sprievodom usadil, nevieme.

Prvá písomná zmienka o Necpaloch nad Nitrou pochádza z roku 1355. Vtedy bol dedičným richtárom alebo majiteľom Necpál istý Pavol, syn Jána a vnuk Morana. Ten požiadal panovníka o výmenu pozemkov v Necpaloch za inú zem, pretože mu susední Prievidžania konali neprijemnosti a príkorie. Tak sa Necpaly dostali do vlastníctva uhorského kráľa. Od roku 1430, keď kráľ daroval bojnické panstvo Nofriovcom, boli Necpaly nad Nitrou už výhradne vo vlastníctve bojnických zemepánov. A tých bolo počas stáročí niekoľko: Nofriovci, Giletovci, Leustachovci, Korvínovci, Zápoľskovci, Huňadyovci a Pálfiovci.

V období 14. – 19. storočia sa obraz malej dedinky, ktorou Necpaly boli, v podstate nemenil. Niekoľko desiatok obyvateľov obce, ktorí tu v pokoji žili, bývali v drevených domoch krytých slamenými štiepkami, obhospodarovali malé fliačky svojej pôdy, z ktorej zemepánovi museli odvádzať peňažnú i naturálnu rentu. Obrábať však museli aj panské polia v chotári, ktoré boli sústredené najmä v okolí majera na Kútoch. Dedinka, ležiaca popri Necpalskom potoku, sa rozvíjala iba pomaly. Napríklad kým v roku 1598 počítala 14 domov, roku 1828 tu bolo iba 34 domov a v nich 238 obyvateľov.

V roku 1848, po zrušení poddanstva, sa aj Necpalania dočkali slobody. Aj keď, veľa sa na ich sociálnom postavení nezmenilo. Síce prestali byť sluhami bojnického zemepána a už neboli povinní robotovať na panskom a odvádzať povinné dávky, no časť obyvateľstva sa naďalej zamestnávala na poliach a v lesoch grófa Pálfiho. Väčšina sa živila poľnohospodárstvom a časť svojej produkcie predávala v Prievidzi. Ale keďže neustále podmáčaná pôda nemala vysokú úrodnosť, boli odkázaní na sezónne práce. Tak sa od jari do jesene dedina vyľudňovala.

Aj keď boli Necpaly súčasťou bojnického panstva, paradoxne, bližšie mali do Prievidze. Do Prievidze chodievali Necpalania do kostola, na vlak, do cintorína, na jarmoky, do obchodov, deti sa zaškolovali v prievidzských ľudových školách. Jediné, čo Necpalania mali vo svojej obci, bola krčma. Najskôr panská, neskôr v prenájme, väčšinou

židovskom. Áno, aj Židia v Necpaloch sporadicky žili, no vždy iba jedna niekoľkočlenná rodina.

Blízkosť Prievidze bola výhodou, no niekedy, naopak, aj nevýhodou. Všetky vojenské nájazdy, ktoré smerovali na hornú Nitru, s veľkou istotou zavítali do Prievidze. Slobodné kráľovské a bohaté mesto predsa bolo vidinou bohatej koristi. A rabujúci vojaci či povstanci často nepohrdli ani malými, pod hustým lesom učupenými Necpalmi. Čo vojaci nepokradli, to zničili a zapálili. Drevené domy zhoreli, no Necpalania sa nevzdávali. Vždy nanovo budovali svoju obec.

Moderné časy, ktoré koncom 19. a v priebehu 20. storočia prichádzali na hornú Nitru so sezónnymi robotníkmi, ktorí videli veľký svet, neobišli ani Necpaly. Na gazdovstvá sa dostávali stroje a vyspelejšie náradie, do domov elektrina a rádiá, domy sa stavali z tehál a pokrývali eternitom alebo škridlou. V roku 1902 si Necpalania postavili kaplnku, mali tiež vlastný cintorín, vznikol hasičský zbor, zbrojnica a pribudol aj obchod. Do domov smutno načreli aj obe svetové vojny.

Aj keď sa Necpaly v prvej polovici už sľubne rozvíjali, vedenie obce uznalo, že malá obec v blízkosti veľkého mesta nemá šancu na rozvoj. Preto sa v roku 1945 rozhodli vstúpiť do jedného samosprávneho zväzku s Prievidžanmi. Položili si však podmienku, aby sa s nimi vždy zaobchodilo ako rovný s rodným. Či tomu tak vždy bolo, to už musíte posúdiť vy, milí Necpalania. Sú to dejiny relatívne nové, na ktoré sa pamätáte a ktorých nositeľmi a aj tvorcami ste vy. V Necpaloch ako prímestskej časti Prievidze dnes žije mnoho starousadlíkov i novo prišlých. Sú však vaším domovom. A je iba na vás, ako sa vám tu bude dariť a žiť.

Ja vám k tomu a aj k dnešnému 660. ročnému jubileu, môžem popriať iba všetko dobré.

Ďakujem.
Erik Kližan